

Ympäristövahingot ja toimintatavat ympäristövahingoissa

3.2.2023

Varsinais-Suomen ELY-keskus

Pelastuslain 379/2011 muutos (28.12.2018/1353), astui voimaan 1.1.2019 (1/2)

- Öljyvahinkojen torjunta sisällytettiin pelastuslakiin, ja öljyvahinkojen torjuntalaki (1673/2009) kumottiin
- Vastuu öljy ja aluskemikaalivahinkojen torjunnan ohjaamisesta siirtyi ympäristöministeriöstä (YM) sisäministeriöön (SM)
- Vastuu torjunnasta Suomen merialueella aavalla selällä tai talousvyöhykkeellä siirtyi Suomen ympäristökeskukselta (SYKE) Rajavartiolaitokselle
- Vastuu torjunnasta rannikolla ja saaristossa sekä maa-alueilla ja sisävesillä siirtyi Pelastuslaitoksille
- Vastuu jälkitorjunnan ohjaamisesta jäi ympäristöministeriölle
- Vastuu jälkitorjunnan järjestämisestä jäi kunnille

Pelastuslain 379/2011 muutos (2/2)

- Jälkitorjunta, pelastuslaki 111a § (tullaan myöhemmin siirtämään YM:n lainsäädäntöön)
- Öljyvahinkojen jälkitorjunnan yleinen ohjaus, seuranta ja kehittäminen kuuluu ympäristöministeriölle.
- Kunta vastaa tarvittaessa jälkitorjunnasta alueellaan. Kunnan eri viranomaisten ja laitosten tulee tarvittaessa osallistua jälkitorjuntaan.
- Jälkitorjuntaa johtaa asianomaisen kunnan määräämä viranomainen. Kuntien tietoja puuttuu edelleen pelastuslaitoksilta. Ympäristönsuojeluviranomainen ei voi olla jälkitorjuntaviranomaisena, koska toimii osaltaan valvontaviranomaisena.
- ELY-keskus ohjaa ja sovittaa yhteen jälkitorjuntatöitä, jos torjunta ulottuu usean kunnan alueelle.
- Suomen ympäristökeskus ja paikalliset ELY-keskukset avustavat asiantuntemuksellaan Rajavartiolaitoksen ja pelastuslaitosten johdolla tehtävässä vahinkojen torjunnassa sekä kunnan johdolla tehtävässä jälkitorjunnassa.

Pelastuslaki ja jälkitorjunta

- 40 § Pelastustoiminnan johtajan tulee tehdä pelastuslain 34 §:n 3 momentissa tarkoitettu päätös pelastustoiminnan lopettamisesta ja ilmoittaa siitä kohteen omistajalle. *Jos eri viranomaisille ja tahoille kuuluvien vastuiden ja toimivaltuuksien selkiyttämiseksi on tarpeen, pelastustoiminnan johtajan tulee tehdä pelastustoiminnan aloittamisesta tai lopettamisesta nimenomainen päätös.*
- Öljyvahingoissa ilmoitus pelastustoiminnan lopettamisesta tulee tehdä kunnan öljyvahinkojen jälkitorjunnasta vastaavalle viranomaiselle. Pyydettyessä päätös on vahvistettava kirjallisesti.

Valtuudet jälkitorjunnassa, pelastuslaki 111 a §

- Mitä pelastuslain 36 §:n 2 momentissa ja 36 a §:ssä säädetään pelastustoiminnan johtajan toimivaltuuksista, koskee myös jälkitorjuntaa johtavaa viranomaista.
- Mitä 89 a ja 89 b §:ssä säädetään öljy- ja aluskemikaalivahinkojen pelastustoimintaa johtavan viranomaisen tiedonsaantioikeudesta, koskee myös jälkitorjuntaa johtavaa viranomaista.
- Mitä 99 a §:n 1 momentissa säädetään viranomaisten oikeudesta saada korvaus öljyvahingon ja aluskemikaalivahingon torjunnasta aiheutuneista kustannuksista, sovelletaan myös kunnan oikeuteen saada korvaus jälkitorjunnasta aiheutuneista kustannuksista. Kunnan oikeudesta saada korvaus jälkitorjunnan kustannuksista öljysuojarahastosta säädetään öljysuojarahastosta annetussa laissa (30.12.2004/1406)

Öljy- ja kemikaalivahinkojen jälkitorjuntaa ja jätehuollon järjestämistä koskeva lakihanke 1

- Hankkeen taustalla on velvoite siirtää öljyvahinkojen jälkitorjuntaa koskevat säännökset pelastuslaista sopivaan ympäristöministeriön hallinnonalan lakiin. Tavoitteena on täsmentää ja selkeyttää jälkitorjuntaa koskevaa lainsäädäntöä sekä sen soveltamista öljy- ja kemikaalivahinkoihin. Hankkeen valmistelussa tehdään tiivistä yhteistyötä sisäministeriön pelastusosaston, Rajavartiolaitoksen sekä muiden keskeisten tahojen kanssa, joita asia koskee. Hallituksen esitys oli tarkoitus antaa vuoden 2021 loppuun mennessä, nyt tavoite antaa se vuoden 2023 aikana ja voimaan 2025 alusta.
- Lailla on tarkoitus muuttaa jälkitorjuntaviranomaisen tehtävät pois kunnista, mahdollisesti hyvinvointialueille tai ELY-keskukselle.
- Osin tästäkin syystä valmistelu on viivästynyt

Öljy- ja kemikaalivahinkojen jälkitorjuntaa ja jätehuollon järjestämistä koskeva lakihanke 2

- Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole riittävällä tavalla huomioitu häiriötilanteiden jätehuollon järjestämistä, joka edellyttää lainsäädännöllistä joustoa sekä varautumista eri viranomaisten ja jätealan toimijoiden kesken. Esimerkiksi suuret alusöljy- ja aluskemikaalivahingot voivat aiheuttaa jätehuollon toiminnassa merkittäviä ongelmia jätteen määrän, laadun tai jätteen haltijan rajallisten toimintamahdollisuuksien vuoksi. Tällaisten vahinkotilanteiden ympäristöriskien hallitsemiseksi on tarpeen laatia säännökset siltä osin kuin normaalioloissa asianmukaiset ympäristönsuojelun ennakko- ja jälkivalvonnan menettelyt eivät ole toimivia.

ELY-keskuksen tehtävät vahinkotilanteissa muutokset lainsäädännössä

- ELY ei ole öljyntorjuntaviranomainen (pelastuslaki)
- ELY on ympäristövahinkojentorjuntaviranomainen (laki ELYistä ja ympäristönsuojelulaki)
- Ei kokonaisvastuuta öljyntorjunnan järjestämisestä alueellaan
- Jälkitorjunnan ohjausvastuu muuttui (YM:ltä ELYlle)
- Ei enää vahvista pelastuslaitosten suunnitelmia, palvelutasopäätökset Aville
- ELYn ohjauksesta siirrytty yhteistyöhön pelastuslaitosten kanssa
- ELY edelleen lausuntoviranomainen öljynsuoja-arahaston hakemuksissa, niin kauan kuin ÖSR on vielä olemassa

ELY-keskuksen tehtävät vahinkotilanteissa 1

Laki ELY-keskuksista (897/2009) 3 § 2 mom kohta 3:n mukaan ELY-keskusten toimialaan ja tehtäviin kuuluu mm. ehkäistä ja torjua ympäristövahinkoja ja –haittoja sekä valvoa yleistä etua ympäristö- ja vesiasioissa.

Ympäristönsuojelulain (527/2014) yleisinä valvontaviranomaisina toimivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus, valtion valvontaviranomainen) ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen.

Valvontaviranomaisen roolin lisäksi ELY-keskuksen yleisenä tehtävänä on mm. tuottaa ja jakaa ympäristöä koskevaa tietoa, parantaa ympäristötietoutta sekä ehkäistä ja torjua ympäristövahinkoja ja –haittoja.

ELY-keskuksen tehtävät vahinkotilanteissa 2

Osallistuminen ympäristönsuojelun asiantuntijana öljy- ja kemikaalivahinkojen pelastustoimintaa varten perustettavaan johtoryhmään (Pelastuslaki 35 §)

Valtion ja kunnan viranomaiset ovat velvollisia pelastuslaitoksen johdolla osallistumaan pelastustoiminnan suunnitteluun sekä toimimaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa niin, että pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti.

Lisäksi ympäristönsuojeluviranomaiset huolehtivat onnettomuustilanteissa ympäristönsuojelusta, tulvariskien hallinnasta ja patoturvallisuudesta (Pelastuslaki 46 §)

Muutos 46 § 1.1.2023 alkaen: Valtion, hyvinvointialueen ja kunnan viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset ovat velvollisia osallistumaan pelastuslaitoksen johdolla pelastustoiminnan suunnitteluun sekä toimimaan onnettomuus- ja vaaratilanteissa niin, että pelastustoiminta voidaan toteuttaa tehokkaasti.

ELY-keskuksen tehtävät vahinkotilanteissa 3

- ~~Viranomaiset, laitokset tai liikelaitokset, jotka ovat velvollisia antamaan pelastusviranomaisille virka-apua ja asiantuntija-apua tai joiden asiantuntemusta muutoin tarvitaan pelastustoiminnassa ja siihen varautumisessa, ovat velvollisia laatimaan pelastuslaitoksen johdolla ja yhteistoiminnassa keskenään tarpeelliset suunnitelmat tehtäviensä hoitamisesta pelastustoiminnan yhteydessä ja osallistumisesta pelastustoimintaan (Pelastuslaki 47 §) (varautuminen)~~
- Muutos 47 § Pelastuslaitoksen tulee laatia hyvinvointialueen onnettomuusuhkien edellyttämät pelastustoimintaa ja sen johtamista koskevat suunnitelmat
- Valtion ja kunnan viranomaiset ovat myös velvollisia antamaan pyynnöstä toimialaansa kuuluvaa tai siihen muuten soveltuvaa virka- ja asiantuntija-apua pelastusviranomaiselle tehtävän suorittamiseksi pelastuslaki 49 §
- ELY-keskus ohjaa ja sovittaa yhteen jälkitorjuntatöitä, jos torjunta ulottuu usean kunnan alueelle pelastuslaki 111a §

Suomen ympäristökeskuksen rooli

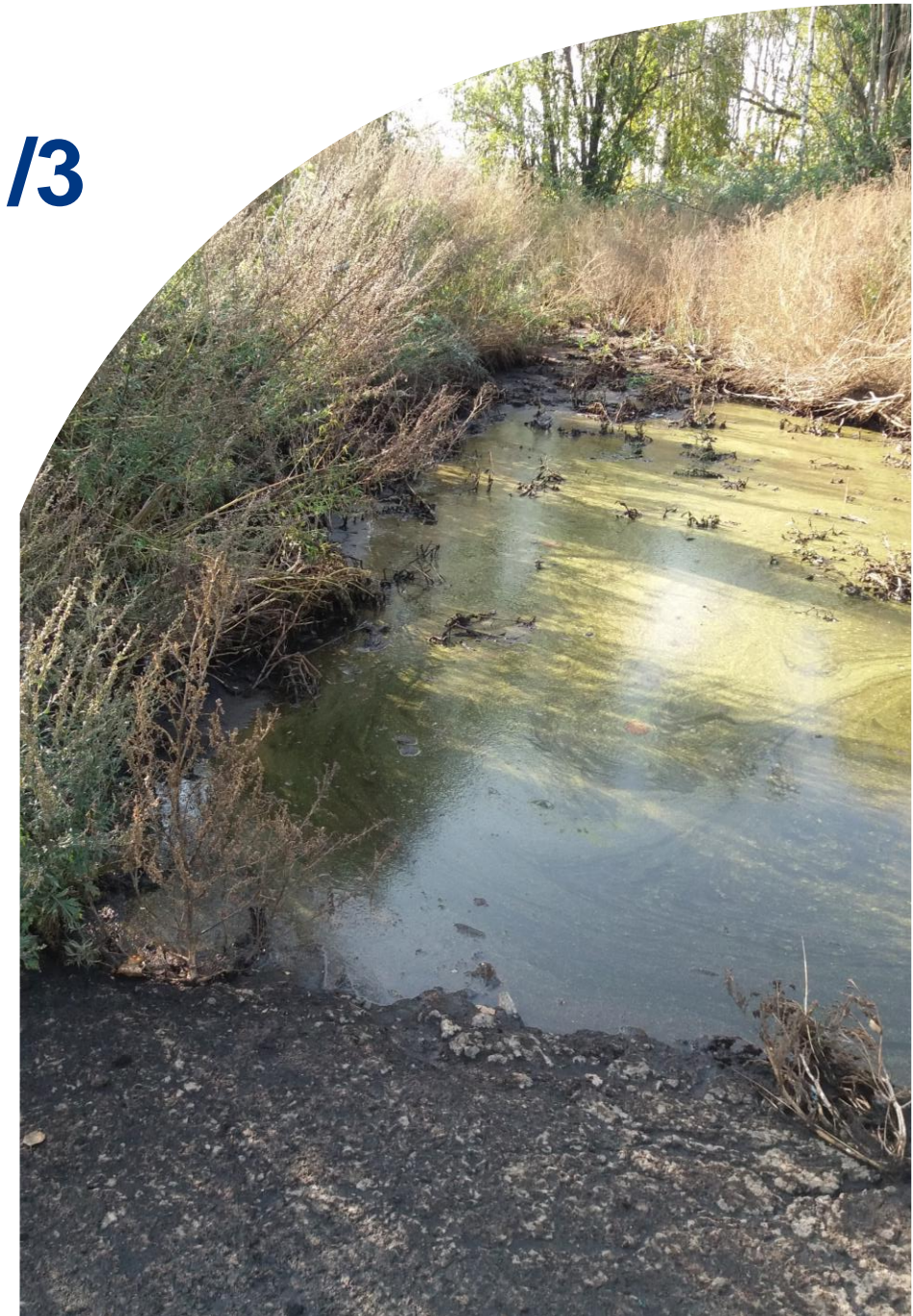
- SYKE toimii jatkossa avomerialueen alusöljy- ja kemikaalivahinkojen torjunnassa asiantuntijalaitoksena sekä tekee ennakointia, torjuntaa sekä kunnostustoimintaa tukevaa tutkimusta.
- Lisäksi SYKE on sitoutunut toimimaan asiantuntijalaitoksena merkittävien ympäristövahinkojen torjunnassa tiiviisti yhteistyössä alueellisten ympäristöviranomaisten (ELY-keskukset ja kunnat) sekä ympäristöministeriön kanssa.
- Pelastuslain muutoksen myötä SYKE:n vahinkopäivystys päättyi 1.1.2019.
- SYKE on 1.1.2019 alkaen käynnistänyt varallaolomenettelyn, jonka kautta SYKE käynnistää tarvittaessa sisäisen erityistilanteen ja kiinnittää asiantuntijoitaan vahinkojen torjunnan tueksi.
- Likaantuneet eläimet ja suojapaikkapäätökset kuuluvat SYKElle

Kuva Harri Juvonen SYKE

Yhteistyössä kuntien kanssa 1/3

- Tavoite saada tietoa laajemman ympäristövahingon ehkäisemiseksi
- Erityisesti silloin yhteydenotto ELYyn, kun päästö uhkaa pohjavettä, vedenottamoita tai vesistöä:
 - vahingosta aiheutuva päästö on merkittävä ympäristön näkökulmasta
 - vahinko sattuu vesistön lähellä, öljyä/kemikaalia /sammutusvesiä/jätevettä pääsee pohjavesialueelle vesistöön, viemäreihin
 - vahinko sattuu laitosalueella, joka ELYn valvoma laitos
 - mikäli voi olettaa, että vahingosta tulee esitutkinta
- Mieluummin tietoa ELYlle matalalla kynnyksellä kuin liian korkealla, turhia tai väärinä yhteydenottoja ei ole

Yhteistyössä kuntien kanssa 2/3

- Mikäli epäily, että kyseessä on vanha vuoto, jolloin pitää selvittää aiempia tietoja, MATTI-tiedot löytyy ELYstä (Turku poikkeuksena)
- Myös ELYn asiantuntijat voivat ottaa yhteyttä kuntaan, kun median kautta saadaan tieto vahingoista
- Näytteenoton tarpeenharkinnassa voidaan tukea ja neuvoa
- Poliisien näytteenotto ei välttämättä palvele vaikutusarvioinnissa
- Muistettava dokumentointi ja mahdollinen ilmoitus poliisille
- Vuosien päästä voi olla vaikea muistaa, jos dokumentointi ei ole riittävää ja mennään tutkintaan

Yhteistyössä kuntien kanssa 3/3

- ELYllä pääsy pelastuslaitoksen Pronto -järjestelmään, josta saadaan vahinkojen lisätietoja
- Vinkkejä ja neuvoja, mitä tulisi dokumentoida, keille ilmoittaa ja miten järjestää näytteenottoa
- Näytteenottoa ELYn ja kunnan kustannuksella voidaan harkita, jos päästön lähde epävarma
- Toimivalta on kunnalla, jolloin lopulliset päätökset tehdään teidän toimesta
- Asiantuntija-apua ympäristöriskin arvioimiseksi ja rajaamiseksi

Onnettomuusalueen ennallistaminen / kunnostaminen

Öljyvahingon torjunnan (ml. jälkitorjunta) jälkeen ympäristöä voidaan joutua vielä ennallistamaan siihen tilaan mitä se oli ennen vahinkoa.

Ennallistaminen ei ole torjuntaa eikä pelastuslain mukainen viranomaistehtävä.

Se on pilaantuneen tai vaurioituneen vesialueen, rannikon, maaperän tai pohjaveden palauttamista ennen vahinkoa edeltäneeseen tilaan.

Usein nopea ja riittävä torjunta minimoi haittoja ja helpottaa myös ennallistamista / kunnostamista.

Huomioitava esim. vakuutusyhtiöiden osalta kustannusten hyväksyminen, vastuu vahingosta ja aika milloin toimia voidaan vielä tehdä vakuutusyhtiön laskuun. Jos aikaa kuluu pitkään, voi olla, että vakuutusyhtiö ei enää maksa kuluja.

VARELYn osaaminen ja asiantuntijat

<https://www.ely-keskus.fi/ymparistovahingoista-ilmoittaminen>

Asiantuntijat tavoitettavissa virka-aikana

- Asiantuntijoilta löytyy osaamista tietoja mm.
 - Laitosvalvonta, mm. laitosten kemikaalitiedot, Kemidigi, purkuputkien paikat, laitosten ennaltavarautuminen, yhteyshenkilöt
 - Vesistöt, herkäät kohteet
 - Vedenottamot, vesilähteet
 - Pohjaveden suojele
 - Näytteenoton tarve vesistöistä
 - Kalakuolemat
 - Pilaantuneet maa-alueet ja tutkimisen tarve, MATTI tietojärjestelmä
 - Luonnonsuojelu ja luontovaikutukset
 - Ilmapäästöt
 - Tulva- ja patoasiat / Tulvakeskus ja Kainuun ELY-keskus
 - Vesihuollon häiriöt sekä puhdas että jätevesi

VARELYn yhteyshenkilöt vahinkotilanteissa

Johtava asiantuntija Saila Porthen, vastuhenkilö kaikki öljy- ja ympäristövahingot, varautuminen

posti: saila.porthen@ely-keskus.fi

Ylitarkastaja Elinor Slotte

posti: elinor.slotte@ely-keskus.fi

Yksikön päällikkö Anu Lillunen, ympäristönsuojeluyksikkö

posti: anu.lillunen@ely-keskus.fi

Y-vastuualueen johtaja, ylijohdaja Olli Madekivi

posti: olli.madekivi@ely-keskus.fi

ELY-keskusten ympäristövahinkopäivystyskokeilu

VARELYn päivystys on päättynyt kokeilun ajaksi

Päivystyskokeilu toteutetaan 29.11.2022 – 31.12.2023 välisenä aikana ja päivystäjä on pelastusviranomaisille tavoitettavissa 24/7

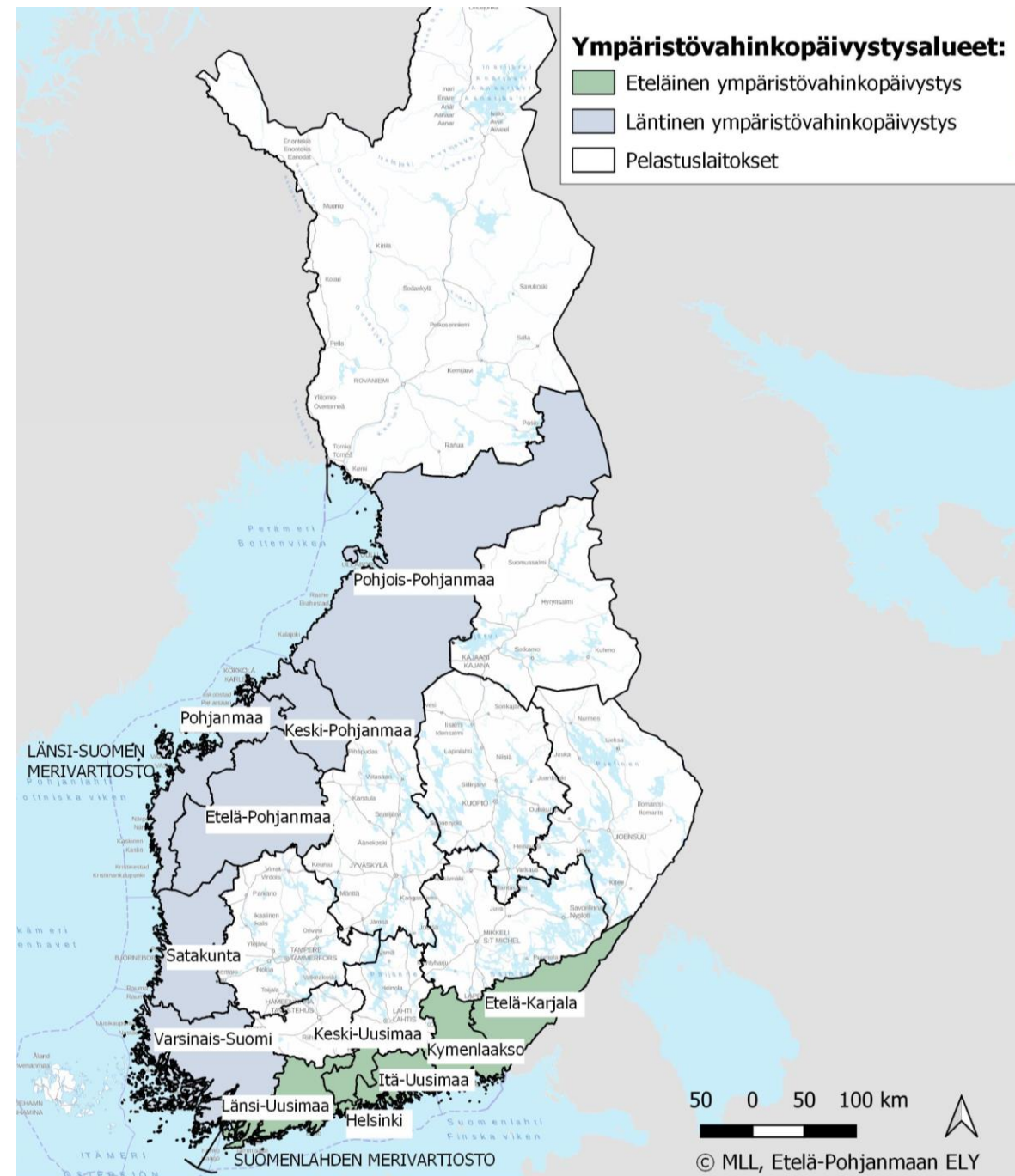
Päivystyskokeilu toteutetaan kahdella erillisellä alueella:

Länsi-Suomen rannikko, Länsi-Suomen merivartioston toimialue (POPELY, EPOELY ja VARELY keskusten alueet)

Etelä-Suomen rannikko, Suomenlahden merivartioston alue (UUDELY ja KASELY keskusten alueet)

Päivystysalueet

- VARELYn alue kuuluu Läntiseen ympäristövahinkopäivystykseen
- Yhteystiedot vain pelastusviranomaisille: Rajavartiolaitos ja pelastuslaitokset
- Kuntien viranomaisten ja laitosten yhteydenotot 112 hätäkeskuksen kautta
- Päivystäjänä VARELYstä 5 asiantuntijaa
- Päivystäjiä jokaisesta ELYstä

Päivystyskokeilun tarkoitus

- Kokeilun tarkoitus on selvittää palvelun tarve, sekä palvelun tuottajan, ELY-keskusten, että palvelun käyttäjien, Rajavartiolaituksen ja pelastuslaitosten, näkökulmasta.
- Kokeilun loppupuolella tehdään kysely kaikille osapuolille.
- Päivystyskokeilussa selviää myös, miten ELY-maailma taipuu tämän tyyppiseen toimintaan.
- Päätöksen päivystyksen mahdollisesta jatkosta tekevät YM ja ELY:en Y-johtajat kokemusten ja palautteen perusteella.

KIITOS

Johtava asiantuntija Saila Porthen
vastuhenkilö ympäristövahingot,
valmius- ja varautuminen

sposti: saila.porthen@ely-keskus.fi

